

ریحانه‌عامل‌نیکا خانه‌تنها یک چهاردیواری مسقف نیست و فارغ از معنای کلی‌اش برای هر کدام از ما تداعی‌کننده حس و حال و معنایی منحصر به‌فرد است. معنایی که مؤلفه‌های متعددی در شکل‌گیری آن دخیل است. یکی از مؤلفه‌هایی که در معنابخشی واژه خانه دخیل است، جهان‌بینی و ارزش‌های هر فرد است. به همین دلیل خانه برای ما مسلمانان دارای معنایی مختص به خود است. معنایی که اطلاع و درک آن به ما در مسیر بندگی کمک می‌کند.

پس لازم است در مورد مفهوم خانه که با مفاهیمی چون خانواده، زوجیت، فرزند و اجتماع پیوند دارد، بیشتر بدانیم تا بتوانیم در هر مرتبه‌ای از زندگی که هستیم نقش‌آفرینی مناسبی داشته باشیم، زیرا ما به عنوان بندگان خدا هر آنچه داریم را با خواست و پسند خداوند متعال هماهنگ کرده و در محور او قرار می‌دهیم. مفهوم خانه در منظومه قرآنی، صرفاً چهاردیواری اقامت انسان نیست، بلکه مأمنی است برای رشد، آرامش، تربیت و تجلی ارزش‌های دینی و انسانی. قرآن کریم در سراسر آیات خود، تصویری جامع و چندبعدی از جایگاه، کارکردها و آداب مربوط به خانه ارائه می‌دهد که فراتر از یک ساختار فیزیکی، به یک نهاد اجتماعی و معنوی اشاره دارد. در این شماره به سراغ کارشناس دینی حجت‌الاسلام والمسلمین محمدباقر مشکاتی، سندپژوه و پژوهشگر تاریخ و سیره اهل‌بیت(ع) و مسئول پژوهش و نشر اسناد آستان مقدس فاطمی رفته‌ایم تا ابعاد اصلی مفهوم «خانه» را در پرتو آیات قرآن و آموزه‌های مرتبط بررسی کنیم تا چارچوب جامعی از دیدگاه اسلام درباره «مسکن و خانواده» بدست آوریم.

■ خانه؛ مأمنی آرام

یکی از اساسی‌ترین کارکردهای خانه در قرآن، تأمین امنیت روانی و جسمی ساکنان آن است. خانه محیطی است که اضطراب و ناامنی بیرون را پشت طمأنینه فراهم می‌کند.

آیه مبارکه «وَاللّٰهُ جَعَلَ لَكُم مِّنْ بُيُوتِكُمْ سَكَنًا» و خدا برای شما از خانه‌هایتان محل سکونت (و آرامش) قرار داده (نحل، ۸۰) به این موضوع اشاره دارد. واژه «سکن» (سکون، آرامش، محل اقامت) محور این آیه است. خداوند خانه را ابزاری برای آرامش انسان قرار داده‌است. این آرامش نه تنها آرامش جسمانی پس از سختی‌ها و سفرهای روزانه است، بلکه آرامش روانی واطمینان قلبی را نیز دربرمی‌گیرد. خانه، نقطه آغاز امنیت و طمأنینه روانی انسان و خانواده است؛ محیطی که در آن هویت فردی و جمعی شکل می‌گیرد و انسان می‌تواند فارغ از نگرانی‌های بیرونی، به خویشتن خویش بازگردد. این سکونت، مبنای شکل‌گیری پیوندهای عاطفی مستحکم میان اعضای خانواده است.

■ خانه؛ محلی برای عبادت

خانه در آموزه‌های قرآنی از یک پناهگاه صرف به یک مدرسه و مرکز معنوی ارتقا می‌یابد. این فضا باید محلی برای رشد فکری، اخلاقی و عبادی اعضای خانواده باشد.

در این خصوص آیاتی کلیدی وجود دارد. در سوره احزاب آیه ۳۴ آمده است: «آنچه را در خانه‌های شما از آیات خداوند و حکمت و دانش خوانده می‌شود یاد کنید؛ خداوند لطیف و خبیر است» که توصیه به تکرار ذکر خداوند و آیات الهی است. درست است که آیه احزاب خطاب به همسران پیامبر(ص) است، اما قاعده کلی آن تربیت و تعلیم در محیط خانه را ترسیم

می‌کند؛ جایی که آیات الهی و حکمت باید تلاوت شده و مورد تدبیر قرار گیرد. خانه، نخستین نهاد آموزشی است که معارف دینی را به نسل‌های بعدی منتقل می‌کند. در سوره نور آیات ۳۵ و ۳۶ در ذیل اشاره به اینکه خداوند متعال نور آسمان‌ها و زمین است، می‌فرماید: «آن نور در خانه‌هایی است که خدا رخصت داد ارجمندش دارند و نامش در آنجا یاد شود و او را هر بامداد و شبانگاه تسبیح گویند». در این آیه، خداوند متعال خانه‌های مؤمنان را به مثابه محلی برای تجلی نور الهی معرفی می‌کند. این نور، نور علم، ذکر، عبادت و عمل صالح است. منزل مؤمن باید مکانی باشد که در آن ذکر و یاد خدا جاری باشد و از مظاهر شرک و غفلت پاک شود. خانه از سر پناه به مدرسه‌ای برای رشد و فضایی نورانی تبدیل می‌شود.

■ حریم خصوصی و کرامت اهل خانه

اسلام بر حفظ حریم خصوصی و احترام به شخصیت و حقوق فردی اعضای خانواده تأکید ویژه‌ای دارد. این امر از طریق مقررات دقیق چون «شیوه ورود به منزل» تضمین شده‌است.

آیاتی از قرآن کریم به این امر می‌پردازند: «يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَيَّ أَهْلِهَا...» آیات ۲۷ و ۲۸ سوره نور «استئناس» (کسب اجازه و اطمینان از آمادگی اهل خانه برای پذیرش) را پیش از ورود به منازل دیگران الزامی می‌داند. این دستور، زیربنای حفظ حریم خصوصی، جلوگیری از تجسس و احترام به کرامت و آزادی عمل ساکنان خانه است. ورود بدون اذن، حتی اگر خانه خالی به نظر برسد، تجاوز به مالکیت و حرمت افراد است. این امر شامل همه اندرونی اتاق‌ها، بخش‌های خصوصی داخل خانه و اسرار خانواده نیز می‌شود.

بررسی منظومه آموزه‌های قرآن درباره مفهوم خانه و کارکردهای آن در امر تربیت

«خانه» سیر، مدرسه و مسجد است

■ ادب خانه، فرهنگ ورود و خروج

رعایت آداب معاشرت اسلامی در ورود و خروج از خانه، نه تنها برای میهمانان، بلکه برای اعضای خانواده نیز الزامی است تا محیط خانه سرشار از معنویت و احترام متقابل باشد. آیات کلام الهی نیز ما را به این مطلب رهنمون می‌کند: «فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَيَّ أَنْفُسِكُمْ تَحِيَّةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ مُبَارَكَةٌ طَيِّبَةٌ» (نور، ۶۱) و مفهوم کلی آداب معاشرت: «وَلَا تَلْمِزُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ» (حجرات، ۱۱). آیه ۶۱ سوره نور دستور می‌دهد حتی هنگام ورود به خانه‌های خود (یا خانه‌های دیگران) باید سلام داد؛ «تَحِيَّةٌ مِّنْ عِندِ اللَّهِ». سلام در اینجا صرفاً یک سلام اجتماعی نیست، بلکه تحیت معنوی، طلب برکت و سلامت و ایجاد فضای مثبت است. این کار فرهنگ احترام و یاد خدا را در ورودی خانه مستقر می‌کند. رعایت ادب و پرهیز از گنایه و تحقیر(مانند آنچه در سوره حجرات آمده) در داخل خانه نیز باید به‌شدت مورد توجه قرار گیرد.

■ پاکیزگی و طهارت خانه

خانه در اسلام نماد طهارت محیطی و معنوی است. حفظ نظافت و پاکیزگی محیط زندگی از اصول اساسی سلامت جسمی و روانی و همچنین رضایت الهی است.

از آیات زیر می‌توان این آموزه را برای طهارت خانه مؤمنان برداشت کرد: «وَإِذْ بَوَّأْنَا لِإِبْرَاهِيمَ مَكَانَ الْبَيْتِ أَن لَّا تُشْرِكْ بِي شَيْئًا وَطَهِّرْ بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ» (حج، ۲۶). «وَعَهْدُنَا إِلَىٰ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ أَن طَهِّرَا بَيْتِيَ لِلطَّائِفِينَ وَالْقَائِمِينَ وَالرُّكَّعِ السُّجُودِ» (بقره، ۱۲۵).

اگر این بخش تضعیف شود، شهر همان روز دچار افت محسوس کیفیت می‌شود. در مقابل، اگر بخشی از هزینه‌های پایدار خدمت‌رسانی، پشتوانه‌ای پایدار داشته باشد، هم فشار مالی کمتر می‌شود و هم شهر برای ایام اوج زیارت، دست بسته نخواهد بود. حتی می‌توان در طراحی صندوق، یک سرفصل مشخص برای «پشتیبانی از خدمات در ایام اوج زیارت» تعریف کرد تا کیفیت خدمت در روزهای پرتراکم‌افت نکند. اما شرط موفقیت چنین مدلی، حکمرانی شفاف است، صندوق وقف خدمات شهری باید هیئت امنای معتبر و چندذی نفع داشته باشد، حسابرسی مستقل و گزارش‌دهی عمومی منظم ارائه کند و از همه مهم‌تر «اثر» را برای مردم ملموس کند: چه چیزی وقف شده، چقدر عایدی داده و دقیقاً در کدام خدمت شهری هزینه شده‌است.

برای شروع نیز لازم نیست طرح از ابتدا بزرگ و پیچیده باشد. سه گام عملی می‌تواند مسیر را هموار کند: نخست، یک پایلوت کوچک اما قابل مشاهده در یک محدوده پرتردد زائر پذیر یا گزارش‌دهی شفاف. دوم، مولدسازی دارایی‌های وقفی که بازده با الگوهای حقوقی برد-برد و حفظ نیت واقف و سوم، طراحی امکان مشارکت خردمردمی تا شهروندان هم بتوانند با مبالغ کوچک در «وقف خدمت» شریک شوند و وقف از یک امر محدود، به یک حرکت عمومی تبدیل شود. جمع‌بندی اینکه در شهری مثل مشهد الرضا(ع) خدمت‌رسانی یک امر مقطعی نیست؛ یک تکلیف دائمی است. اگر وقف را از «پروژه‌سازی موردی» به «پشتوانه‌سازی برای خدمت پایدار» ارتقا دهیم-با تکیه بر تجربه‌های روشن شهر مثل وکیل آباد و باغ ملی- می‌توان بخشی از فشار مالی بودجه شهری را کاهش داد و کیفیت خدمات را در شأن این شهر زیارتی حفظ کرد.

قابل اتکاربای مدیریت شهری تبدیل می‌کند.

پیشنهاد عملی برای مشهد، شکل‌دهی به یک سازوکار شفاف و حرفه‌ای است: «صندوق وقف خدمات شهری مشهد». منطق این صندوق ساده‌است: واقفان بزرگ، نهادهای خیر و حتی مشارکت‌های خرد مردمی، دارایی یا منابعی را وقف می‌کنند؛ صندوق، آن دارایی‌ها را با مدیریت حرفه‌ای «مولد» می‌کند (اجاره‌داری حرفه‌ای، بهره‌برداری اقتصادی مشروع یا سرمایه‌گذاری‌های مجاز) و در نهایت، فقط عایدی سالانه (نه اصل دارایی) صرف خدمات عمومی مشخص می‌شود؛ خدماتی از جنس نگهداشت و کیفیت زندگی شهری که معمولاً در تنگنای بودجه، نخستین قربانی‌اند.

■ صندوق وقف خدمات شهری؛ نذر خدمت ماندگار، با شرط شفافیت

مزیت این رویکرد برای مشهد روشن است: بسیاری از هزینه‌های شهر، هزینه‌های «روزمره و دائمی» است؛

خبر

تأکید بر نقش دانشگاه علوم اسلامی رضوی در توسعه پژوهش‌های دینی در نمایشگاه فناوری

قائم‌مقام تولیت آستان قدس رضوی با حضور در بیست‌وششمین نمایشگاه پژوهش و فناوری خراسان رضوی از غرفه دانشگاه علوم اسلامی رضوی بازدید کرد و در جریان تازه‌ترین دستاوردهای علمی و پژوهشی این دانشگاه قرار گرفت.

به گزارش آستان‌نیوز، مصطفی فیضی، قائم‌مقام تولیت آستان قدس رضوی در بازدید از بیست‌وششمین نمایشگاه پژوهش و فناوری خراسان رضوی که در محل دائمی نمایشگاه‌های بین‌المللی مشهد برگزار شد، در غرفه دانشگاه علوم اسلامی رضوی نیز حضور یافت.

در این بازدید، حجت‌الاسلام والمسلمین حسین فرزانه، معاون آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم اسلامی رضوی گزارشی از فعالیت‌های علمی و پژوهشی دانشگاه ارائه کرد.

وی با تشریح رویکردهای آموزشی و پژوهشی دانشگاه به معرفی تازه‌ترین دستاوردهای علمی و منشورات این مجموعه پرداخت.

معاون آموزش و تحصیلات تکمیلی دانشگاه علوم اسلامی رضوی اثر فاخر «روایات تفسیری امام رضا(ع)» در هشت جلد و نسخه تک‌جلدی این مجموعه را از مهم‌ترین تولیدات پژوهشی دانشگاه برشمرد و جایگاه آن را در توسعه مطالعات تفسیری و معارف رضوی تبیین کرد.

در ادامه این بازدید، کتاب «وحدت و همگرایی» مورد توجه قائم‌مقام تولیت آستان قدس رضوی قرار گرفت و این اثر که از سوی دانشگاه علوم اسلامی رضوی منتشر شده است به مصطفی فیضی اهدا شد.

قدردانی مدیر حوزه علمیه خراسان از فعالیت‌های پژوهشی دانشگاه علوم اسلامی رضوی

مدیر حوزه علمیه خراسان در جریان بازدید از بیست‌وششمین نمایشگاه پژوهش و فناوری خراسان رضوی، تولیدات علمی دانشگاه علوم اسلامی رضوی را شایسته قدردانی دانست.

به گزارش آستان‌نیوز، حجت‌الاسلام والمسلمین دکتر علی خیاط، مدیر حوزه علمیه خراسان در جریان بازدید از غرفه دانشگاه علوم اسلامی رضوی در بیست‌وششمین نمایشگاه پژوهش و فناوری خراسان رضوی که در محل دائمی نمایشگاه‌های بین‌المللی مشهد برگزار شد، فعالیت‌های پژوهشی این نهاد علمی را در سطحی مطلوب و شایسته قدردانی دانست.

وی با اشاره به جایگاه دانشگاه علوم اسلامی رضوی به‌عنوان یکی از واحدهای حوزه علمیه خراسان، اظهار کرد: این دانشگاه در سال‌های گذشته تولیدات علمی ارزشمندی ارائه کرده و آثار علمی آن همواره در جشنواره‌های معتبر علمی به‌عنوان آثار برتر و ارزشمند مورد توجه قرار گرفته و جوایزی دریافت کرده‌است.

مدیر حوزه علمیه خراسان با ابراز امیدواری درباره آینده فعالیت‌های علمی این دانشگاه، افزود: انتظار می‌رود دانشگاه علوم اسلامی رضوی همچنان با قدرت مسیر علمی خود را ادامه دهد و نقش مؤثری در توسعه دانش دینی و علوم اسلامی ایفا کند.

وی با تأکید بر ضرورت توسعه کمی در حوزه انتشارات و ارتقای کیفی آثار علمی، بیان کرد: در گذشته، سطح رساله‌ها و پایان‌نامه‌هایی که در دانشگاه علوم اسلامی رضوی دفاع می‌شد، به‌گونه‌ای بود که قابلیت چاپ و انتشار داشت و این موضوع، نشان‌دهنده استاندارد بالای تولیدات علمی دانشگاه بود.

حجت‌الاسلام والمسلمین خیاط در پایان خاطر نشان کرد: امیدواریم این روند در شرایط کنونی نیز تداوم داشته و آثار تولید شده، کاربردی و ناظر به نیازهای جامعه باشد تا جامعه علمی و عموم مردم بتوانند از دستاوردهای ارزشمند دانشگاه علوم اسلامی رضوی بهره‌مند شوند.

با حضور مدیران، کارشناسان و خادمایاران رضوی در بنیاد کرامت رضوی الگوهای نوآورانه در اشتغال و توانمندسازی احسان‌پذیران بررسی شد

با هدف توانمندسازی و آموزش، ارائه الگوهای موفق اشتغال و امیدآفرینی در راستای ایجاد کسب‌وکار پایدار، نشست تخصصی «ارائه الگوی نوآورانه اشتغال و کارآفرینی» با حضور جمعی از مدیران، کارشناسان و خادمایاران رضوی در بنیاد کرامت رضوی برگزار شد.

به گزارش آستان‌نیوز، همزمان با هفته پژوهش، یکشنبه ۲۳ آذر، نشست علمی و تخصصی «ارائه الگوی نوآورانه اشتغال و کارآفرینی» با حضور جمعی از مدیران، کارشناسان و خادمایاران رضوی در بنیاد کرامت رضوی برگزار شد. در این نشست، دکتر جواد سخدروی، معاون آموزش و کارآفرینی جهاد دانشگاهی خراسان رضوی ضمن بررسی چالش‌های اشتغال‌زایی و نقد الگوهای سنتی، مدل بومی اشتغال پایدار ویژه احسان‌پذیران و جامعه هدف بنیاد کرامت رضوی را ارائه و بر ضرورت توجه به «زنجیره ارزش کسب‌وکار» تأکید کرد. شایان ذکر است، ازجمله وظایف بنیاد کرامت رضوی، علاوه بر توانمندسازی و آموزش، ارائه الگوهای موفق اشتغال و امیدآفرینی برای ایجاد کسب‌وکار پایدار است. این نشست نیز با هدف ارتقای پشتوانه علمی خدمات بنیاد کرامت و حرکت به سمت روش‌های نوین اشتغال‌زایی و محرومیت‌زدایی برگزار شد. در پایان، شرکت‌کنندگان به بحث و تبادل نظر و ارائه راهکارهای عملی متناسب با تجربیات خود پرداختند.

یادداشت

روح‌الله دانشور ثانی

پشتوانه پایدار برای شهر زیارتی؛

وقف چگونه پشتوانه شهر می‌شود؟

مشهد؛ شهر خدمت‌رسانی دائم نه فصلی

مشهد الرضا(ع) فقط یک کلانشهر معمولی نیست؛ شهری است که تکلیف خدمت‌رسانی در آن تنها بر دوش جمعیت ساکن قرار ندارد. زیارت‌محوری شهر سبب می‌شود در کنار نیازهای روزمره شهروندان، حضور میلیونی زائران نیز به‌طور مستقیم هزینه‌های خدمات عمومی را بالا ببرد: از نظافت و مدیریت پسماند و نگهداشت فضا‌های عمومی گرفته تا حمل‌ونقل، ایمنی و رسیدگی به مناطق کم‌برخوردار. همین ویژگی، مدیریت شهری را با یک پرسش دائمی مواجه می‌کند: چگونه می‌توان کیفیت خدمت را در تمام سال -و به‌خصوص در ایام اوج زیارت- حفظ کرد، وقتی منابع مالی پایدار به اندازه کافی تقویت نشده باشد؟

بودجه شهرداری مشهد برای سال ۱۴۰۴ حدود ۷۲ هزار میلیارد تومان تصویب شده و نسبت به سال ۱۴۰۳ حدود ۲ درصد افزایش داشته است. اما افزایش عدد بودجه، لزوماً به معنای حل مسئله نیست؛ مسئله اصلی «پایداری منابع» و توان شهر برای تأمین هزینه‌های جاری و نگهداشت است؛ هزینه‌هایی که اگر به‌موقع تأمین نشود، افت کیفیت خدمات خیلی سریع در سطح شهر دیده می‌شود.